

60-72 Aylık Göçmen Afgan Çocuklara Uygulanan Sosyal Uyum Ve Beceri Programının Etkisinin İncelenmesi¹

The Effect Of Social Adaptation Program Applied To The Migrant Afghan Children In The Ages Of 60 To 72 Months

Emine BOZKURT POLAT², Saide ÖZBEY³, Sare TÜRKMEN⁴, Mehlika KÖYCEĞİZ
GÖZELER⁵

· *Geliş Tarihi:* 14 May.2020

· *Kabul Tarihi:* 15 Eyl.2020

· *Yayın Tarihi:* 30 Eyl. 2020

To cite this article: Bozkurt Polat, E., Özbey, S., Türkmen, S., Köyceğiz Gözeler, M. (2020). 60-72 Aylık Göçmen Afgan Çocuklara Uygulanan Sosyal Uyum ve Beceri Programının Etkisinin İncelenmesi, Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 5:2, 1-26.
DOI: 10.37754/ 737081.2020.521

Öz

Araştırma, savaş mağduru göçmen Afgan çocuklara uygulanan Sosyal Uyum ve Beceri Programı'nın çocukların sosyal becerilerine, problem davranışlarına ve değer davranışları düzeylerine etkisini incelemek amacıyla planlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Ankara ilinde Keçiören Gençlik Merkezine devam eden 60-72 aylık 17 göçmen çocuk oluşturmaktadır. Araştırmada çocuklara “Sosyal Uyum ve Beceri Eğitim Programı” uygulanarak kontrol grupsuz ön test-son test yarı deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmada ölçme aracı olarak “Sosyal Beceri Ölçeği”, “Problem Davranış Ölçeği” ve ‘Değerler Ölçeği’ kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, çocuklara verilen sosyal uyum ve beceri eğitimi sonrasında çocukların sosyal beceri, değer davranışı ve problem davranış puanlarında son test lehine anlamlı farklılık saptanmıştır(p<0.05)

Anahtar Kelimeler: sosyal uyum, sosyal beceri, problem davranış, değer davranışı, göçmen çocuk, erken çocukluk eğitimi

Abstract

This study was planned to examine the effect of the Social Adaptation and Skill Program applied to war-victim migrant children Afghan children on children's social skills, their problem behaviours and value skill levels. The study group of the research consists of 17 migrant children, 60-72 months old, attending to the Keçiören Youth Centre. In the research, “Social Adaptation and Skill Training Program” was applied in the study and pre-test-post-test semi- experimental design without control group. “Social Skill Scale”, “Problem Behavior Scale” and “Values Scale” were applied in the study as measurement tools. As a result of the research, after “Social

1 Çalışma 2-5 Ekim 2019 tarihinde Kars'ta düzenlenen 6. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

2 Arş.Gör., Gazi Üniversitesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Türkiye, eminebozkurt46@hotmail.com; eminebozkurt@gazi.edu.tr

3 Prof .Dr., Gazi Üniversitesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Türkiye, saideozbey@gmail.com; sozbey@gazi.edu.tr

4 Arş.Gör., Gazi Üniversitesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Türkiye, sareturkmen@gazi.edu.tr

5 100/2000 YÖK Doktora Burslu Öğrenci Gazi Üniversitesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Türkiye, mehlika.koycegiz1@gazi.edu.tr.

Adaptation and Skill Training Program” given to the children a significant difference was found in the social skill, value behavior and problem behavior scores of the children in favor of the post-test ($p < 0.05$).

Keywords: *social adaptation, social skills, problem behaviour, values behaviour, migrant child, early childhood education*

Giriş

Çocuğun toplumun kendisinden beklenen ve toplum tarafından kabul gören davranışları sergilemesi, onun topluma uyumunu kolaylaştıran bir etkidir. Toplumsal hayatta çocuğun kuracağı sosyal ilişkiler, sosyal beceri düzeyine göre şekillenmektedir (Akbaş, 2019). Sosyal beceriler, çocuğun olumlu davranışları başlatmasını, devam ettirmesini ve yaşanılan topluma uygun tepkiler vermesini sağlayan öğrenilmiş davranışlardır (Gülay ve Akman, 2009). Sosyalleşme, çocukların toplumdaki diğer bireylerin inançlarını, davranışlarını ve değerlerini benimsedikleri ve yaşadıkları toplumun üyesi oldukları bir süreçtir (Gander ve Gardiner, 1993).

Çocuğun yeterli düzeyde sosyal davranışa sahip olmaması, sosyal beceri eksikliği olarak nitelendirilmektedir. Bu durum, çocuğun sergilemesi beklenen sosyal beceri davranışları için gerekli bilgi ve donanıma sahip olmadığını gösterir (Damar, 2019). Sosyal becerileri iyi olan çocuklar çevresindeki insanlarla iyi ilişkiler kurma ve uyumlu bir şekilde yardımlaşma konusunda başarılı olurken sosyal beceri açısından yeterince iyi olmayan çocuklar yaşamları boyunca sosyal hayatlarında uyum sorunları yaşamakta; çevresindeki insanlarla sağlıklı iletişim kurmada, sosyal ilişkilerde, akademik ve mesleki yaşamlarında pek çok sorunla karşılaşmaktadır (Arı, Çağdaş ve Seçer, 2002; Özbey ve Köyceğiz, 2018). Sosyal beceri düzeyi düşük olan çocuklar, karşılaştıkları sorunları çözme konusunda sosyal becerileri düzeyleri yüksek olan çocuklara oranla daha az çözüm seçeneğine sahiptirler. Bu seçeneklerin az olması ve sorun karşısında kendini yetersiz hissetmesi, çocuğun istenmeyen davranışlar sergilemesine neden olmaktadır (Samancı ve Uçan, 2017). Sosyal becerileri yeterli düzeyde kazanamamış olan çocuk, diğer insanlarla uyum güçlükleri yaşamakta ve problemleri davranışlar sergilemektedir (Şahin, 2001). Bunun yanı sıra çocuğun yakın çevresinde bulunanların çocuk üzerindeki olumsuz etkileri ve çocuğun içinde bulunduğu gelişim evrelerinin getirdiği zorluklar, çocuğu zaman zaman sosyal ve duygusal yönden

olumsuz etkilemekte ve çocuğun davranış problemleri sergilemesine neden olmaktadır (Dursun, 2010).

Problem davranış çevreye ve diğer insanlara rahatsızlık veren davranışlardır. Çocuklarda görülen problem davranışlar; okuldan kaçma, hırsızlık, tırnak yeme, içine kapanıklık, okul fobisi, uyku problemleri, parmak emme, aşırı hareketlilik, tik, dikkat eksikliği, saldırganlık, inatçılık, kuralları çiğneme, uyku sorunu, yemek sorunu, kıskançlık, gibi davranışlardır (Karataş, 2009; Saygılı, 2004; Yavuzer, 2005; Köyceğiz, 2017). Erken çocukluk döneminde, çocuklarda meydana gelen davranış problemleri çocuğun sosyal çevresiyle olan etkileşimlerini ve sosyalleşme sürecini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle; çocukta meydana gelen davranış problemlerinin çözümü ve davranışın kalıcı hale gelmemesi için; davranış problemlerinin erken dönemde fark edilmesi ve sergilenen problemlili davranışların nedenlerinin öğrenilmesi oldukça önemlidir (Köyceğiz, 2017; Canbolat, 2017).

Sosyal becerilerin temelinde ahlaki ve bireysel değerler yer almaktadır (McArthur, 2002). Bir konu hakkında alacağımız alınacak kararları etkileyen, herhangi bir durum hakkında yapılacak değerlendirmelere yön veren ve davranışları şekillendiren ilkeler “değer” olarak adlandırılmaktadır (Yılmaz ve Merter, 2012). Değerler bireyin hayatına yön veren bağımsızlık, özdenetim, doğruluk, yardımseverlik, sabır ve sorumluluk gibi evrensel birçok özelliği içinde barındırmaktadır (Uyanık Balat, 2007). Toplumun varlığını devam ettirmesi ve değerlerini koruması, bireylerin toplumun değerlerini benimsemesiyle mümkün olmaktadır (Alpöge, 2011). Çocuklar, değerlere ilişkin bilgileri erken dönemde kazanmaya başlamakta ve yaşamları boyunca öğrenmeye devam etmektedir (Balat ve Dağal, 2006). Çocukların yaşamlarının ilk yıllarından itibaren toplumsal değerleri kazanması aynı zamanda çocuğun sosyal açıdan da gelişimine katkı sağlamaktadır (Samur, 2011). Toplumların sosyal ve ahlaki sorunlardan arındırılmış bir şekilde yaşamlarını devam ettirmesi için çocukların küçük yaşlarda kazanacakları güven, saygı, merhamet, sadakat, dürüstlük vb. değerleri kazanmaları gerekmektedir (Chou, Yang ve Huang, 2014). Çocuk yardımlaşma, paylaşma, arkadaş edinme vb. değerleri çevresinde bulunan ve sürekli etkileşim halinde olduğu yaşlılarıyla kuracağı sosyal ilişkiler sayesinde öğrenmektedir (Özkan Kılıç ve Özbek Ayaz, 2018). Bu nedenle çocukların değer kazanımları (Webster-Stratton, 1990) yaşanan sosyal çevre ve hayatlarında meydana gelen önemli değişiklikler sosyal gelişim süreçlerini etkilemektedir. Sosyal gelişimi etkileyen değişikliklerden biri de göç durumunun yaşanmasıdır.

Son yıllarda ülkelerinde yaşadıkları çatışmalar ve savaşlar nedeniyle milyonlarca insan ülkelerinden ayrılarak yabancı ülkelere göç etmektedir. Aileleriyle göç eden çocuklar yaşadıkları olumsuzlukların yanı sıra geldikleri ülkede de problem yaşamaları nedeniyle hem kültürel hem de sosyal uyum sağlamakta zorlanmaktadırlar (Angel, Hjern ve Ingleby, 2001). Göç eden mülteci çocukların, göçtükleri ülkeye uyum sağlayabilmelerini desteklemek için akranlarıyla etkileşimlerinin artırılmasını sağlayacak önleyici müdahale çalışmalarının yapılması önemlidir (Gümüştin, 2017). Göçmen çocukların göç ettikleri topluma uyum sağlamalarındaki en önemli basamak eğitim süreçlerine dahil olmaları ve eğitim olanaklarından yararlanmalarındır. Bu olanaklardan yeterince yararlanamayan göçmen çocuklar, sığındıkları ülkelerde yeni yaşam koşullarına uyum sağlayamamanın ve toplumsal kurallar hakkında yeterli bilgiye sahip olmamanın getirdiği zorlukları yaşamaktadırlar (Gencer, 2017). Göçmen çocuklara uygulanan sosyal uyum programları, çocukların bireysel olarak gelişimini desteklerken eş zamanlı olarak da bulunduğu topluma entegre olmasını sağlayarak toplum refahına katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır. Bu çocukların bedensel, bilişsel ve duygusal gelişiminin güvenli bir şekilde sağlanması için uygun öğrenme ve çevre imkânlarının sunulması önem taşımaktadır. Bugün dünyada yüzbinlerce çocuk aile, arkadaş ve ülkesinden uzakta mülteci kamplarında ya da göç ettikleri ülkede kendilerine gösterilen yerleşim yerlerinde dezavantajlı bir konumda yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Bu nedenle göçmen çocukların yaşamlarını sosyal etkileşim yoluyla yeniden inşa etmelerine ve gelecek yaşamları için yeni bilgi ve beceriler kazanmalarına fırsat verecek eğitim programları, ülkelerin olmazsa olmazı eğitim politikalarının içinde yer almalıdır. Eğitim sağlanmadığında bu çocukların ilerleyen yaşlarda depresyon, suç örgütlerine katılma ve bir dizi antisosyal davranışları geliştirmesi kaçınılmazdır ki bu problem durumlarıyla baş etmek zorunda kalan yine göç edilen ülke olacaktır (Crisp, Talbot ve Cipollone,2001).

Göçmen çocuklara verilen eğitim, çocukların toplumsal yaşama uyum sağlayarak kendilerini değerli hissetmelerine ve yeteneklerinin gelişmesine fırsatlar sunarken (Ferris ve Winthörp, 2010), göç ettikleri ülkeye uyum sağlamasını ve ülkede bulunan yerleşik çocuklarla daha kolay kaynaşmasını hızlandırmaktadır (Olivos ve Mendoza, 2010). Yaşanan uyum problemlerinin ortadan kaldırılması ve uyum sağlanması açısından Taylor ve Sidhu (2012) tarafından, göçmen çocuklara önleme programı uygulanmış ve sosyal becerilerin geliştirilmesine odaklanılarak olası problem davranışların önlenmesi hedeflenmiştir. Sergin ve Giverts (2003) erken yaşlarda uygulanacak sosyal beceri eğitimlerinin sosyal beceri eksikliğine bağlı olarak gelişebilecek yalnızlık, sosyal kaygı, depresyon ve alkolizm gibi

problemlerin önlenmesinde önemli rol oynadığını belirtmektedirler. Okul öncesi dönemde yapılan pek çok araştırma sonucu, sosyal beceri eğitimlerinin çocukların sosyal beceri kazanmalarında ve problemleri davranışlarını azaltılmasında etkili olduğunu göstermektedir (Durualp, 2009; Özbey, 2009; Özdemir Topaloğlu, 2013; Pekdoğan, 2016; Uysal ve Balkan, 2015; Kılıç ve Güngör Aytar, 2017).

Göçmen çocuklarla ilgili yapılacak eğitimler tüm dünya ülkelerinin gündeminde olup göçmen çocuklar için planlanan eğitim imkânlarının desteklenmesi Birleşmiş Milletler (BM) tarafından da ele alınmıştır. 2018 Mülteciler Küresel İlkeler Sözleşmesi gereğince mülteci çocukların bakım ve eğitimlerini ele alan orta ve uzun vadeyi kapsayan planlamalar yapılarak ülkelerin mülteciler nedeniyle yükledikleri sorumluluk başka ülkeler tarafından da paylaşılmaktadır. Bu amaçla tüm göçmen çocuklara, vatansızlara, gençler dahil olmak üzere hem barınma hem de kapsayıcı eğitim fırsatları sunulmaktadır. Bu eğitimler çocukların potansiyellerinin keşfedilmesi, geliştirilmesi ve barış içinde yaşama katkı sunulması amacıyla taşımaktadır (UNHCR, 2019). Bununla birlikte her ülkenin içinde bulunan göçmen çocukların eğitimi konusu, o ülkenin kendisine ait birincil sorumlulukları içerisinde yer almaktadır. Göçe izin vermek öncelikle göçle gelen çocukların ve ailelerin bakım ve eğitimi konusundaki sorumluluğu da yüklenmek maddi ve manevi paylaşım için gönüllü olmak anlamına gelmektedir. Bu nedenle bu çalışma böyle bir düşüncenin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Çalışma özellikle savaş mağduru Afgan göçmen çocuklara verilecek olan sosyal uyum ve sosyal beceri eğitimi ile çocukların sosyal becerilerini geliştirmesini, toplumsal yaşama uyumlarını kolaylaştırmasını, problem davranışlarını azaltmasını ve değer davranışlarının olumlu olarak yapılandırılmasını amaçlaması noktasında önem arz etmektedir.

Bu nedenle bu araştırma sosyal uyum ve beceri programının Afgan çocukların sosyal beceri, problem davranış ve değer davranış düzeyleri üzerindeki etkililiğini saptamak amacıyla planlanmıştır. Araştırmada sosyal uyum ve beceri eğitiminin göçmen Afgan çocukların sosyal beceri, problem davranış ve değer davranış düzeyleri üzerindeki etkisi nedir? Sorusuna cevap aranmıştır.

Materyal ve Yöntem

Çalışmada eğitim öncesi ve sonrası deney grubunda ölçme yapılmasını gerektiren, öntest-sontest kontrol grupsuz yarı deneysel desen kullanılmıştır (Karasar, 2014).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen Ankara ili Keçiören Gençlik Merkezine kayıtlı 60-72 aylık %24'ü erkek %76'sı kız olmak üzere 17 Afgan göçmen çocuk oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemi çalışmanın amacı bağlamında derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla bilgi açısından zengin durumların seçilmesidir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2019). Çalışma grubunda yer alan çocukların tamamı, dil gelişimi açısından kritik dönemi geçmeden Türkiye'ye geldikleri için akıcı şekilde Türkçe konuşabilmekte ve Türkçe'yi anlayabilmektedir. Çocukların ailelerinde yalnızca babalar çalışmaktadır. Çocukların tamamının ailesi sosyo-ekonomik olarak düşük seviyede yer almaktadır. Çocuklar göçmen ailelerin çoğunlukta olduğu mahallelerde yaşamaktadırlar.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada çocukların sosyal beceri düzeylerini ölçmek için “*Sosyal Beceri Ölçeği*”, problem davranışlarını ölçmek amacıyla “*Problem Davranış Ölçeği*”, davranışta değer düzeylerini ölçmek için ise “*Davranışta Değerler Ölçeği*” kullanılmıştır.

Sosyal Beceri Ölçeği

Sosyal Beceri Ölçeği Merrill (2003) tarafından geliştirilmiş; Alisinanoğlu ve Özbey tarafından (2009) Türkiye’de geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğin açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizinde ölçeğin *sosyal işbirliği, sosyal bağımsızlık ve sosyal kabul becerileri, sosyal etkileşim* olmak üzere üç faktörden oluştuğu saptanmıştır. Ölçekteki maddelerin yük değerleri .55 ile .84 arasında değişmektedir. Ölçekteki birinci faktörün Cronbach Alfa değeri .92, ikinci faktörün Cronbach Alfa değeri .88, üçüncü faktörün Cronbach Alfa değeri .88; Sosyal Beceri Ölçeği’nin toplam Cronbach Alfa değeri ise .94’tür. Ölçeğin toplam varyansı %61.17’dir. Ölçek 23 maddeden oluşan “Hiç, Bazen, Nadiren ve Sık Sık” şeklinde puanlanan Likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 23, en yüksek puan 92’dir ve puanın yüksekliği çocukların sosyal beceri düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir (Alisinanoğlu ve Özbey,2009).

Problem Davranış Ölçeği

Problem Davranış Ölçeği Merrill (2003) tarafından geliştirilmiş; Alisinanoğlu ve Özbey tarafından (2009) Türkiye’de geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin *dışa yönelim, içe yönelim, anti sosyal ve*

benmerkezci olmak üzere dört faktörden oluştuğu saptanmıştır. Ölçekteki maddelerin yük değerleri .60 ile .81 arasında değişmektedir Problem Davranış Ölçeği birinci faktörün Cronbach Alfa değeri .95, ikinci faktörün Cronbach Alfa değeri .87, üçüncü faktörün Cronbach Alfa değeri .81, dördüncü faktörün Cronbach Alfa değeri .72; Problem Davranış Ölçeği toplam Cronbach Alfa değeri ise .96'dır. Ölçeğin toplam varyansı .51 olarak saptanmıştır. Toplam 27 maddeden oluşan Problem davranış Ölçeği 4'lü derecelendirme içeren likert tipi bir ölçektir. Ölçekten çocukların düşük puan almaları daha az problem davranışa sahip olmaları, yüksek puan almaları ise çocukların sergiledikleri problem davranışların yüksek düzeyde olması anlamına gelmektedir (Alisinanoğlu ve Özbey,2009).

Davranışta Değerler Ölçeği

Gür (2013) tarafından oluşturulan 42 maddelik ölçek 5-6 yaş çocuklarının değer davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. 1: Hiçbir zaman, 2: Nadir olarak 3: Bazen, 4: Sık sık, 5: Her zaman şeklinde puanlanan 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınacak toplam puan 42 ile 210 arasında değişmektedir. Alınan düşük puan değer davranışları açısından olumsuz, yüksek puan ise değer davranışları açısından olumlu değerlendirilmektedir. Gür (2013) ölçeğin hem açımlayıcı hem de doğrulayıcı faktör analizini yapmıştır. Açımlayıcı faktör analizinde maddelerin yük değerlerinde .30'un üzerinde olması temel alınmıştır. Maddelerin yük değerleri .86 ile .44 arasında değişmektedir. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin tek faktörlü olduğu saptanmıştır. Tek faktörün açıkladığı varyans 51.83%'dür. Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizinde tek faktörlü olduğu doğrulanmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .98'dir (Gür,2013).

Program ve Uygulanma Süreci

Program Ankara İli Keçiören Gençlik Merkezinde uygulanmıştır. Gençlik Bakanlığına bağlı olarak hizmet eden Keçiören Gençlik Merkezi'nin 5-25 yaş arasındaki çocukların ve gençlerin eğitim ve istihdamlarına ilişkin seminerler, atölyeler düzenlemek ve girişimci fikirlerini desteklemek, sevgi, hoşgörü dürüstlük gibi değerleri benimsemelerini sağlamak gibi birçok misyonu bulunmaktadır. Bu kapsamda farklı projeler de yapılan merkezde, Afganların çoğunlukta olduğu dezavantajlı bölgedeki okul öncesi dönem çocukların sosyal becerilerindeki eksiklik ve sosyal uyum problemi yaşadıkları, merkez psikoloğu ve alan uzmanları tarafından tespit edilmiş ve Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi Araştırma Uygulama ve Eğitim Merkezi ile iletişime geçilmiştir. Merkezde görev yapmakta olan araştırmacılar tarafından proje hazırlanmış ve altyapı çalışmalarına başlanmıştır. Araştırmacılar bölgeye

giderek 60-72 aylık çocuğu olan ebeveynlerle görüşmüş, gönüllü olarak çocuklarının eğitim almalarını isteyen ebeveynlerin çocuklarından 17 çocuk belirlemiş ve ebeveynlerden çocukların çalışmaya katılma izinleri almıştır. Belirlenen çocuklar haftada iki gün 15 hafta boyunca Keçiören Gençlik Merkezi'nin tahsis ettiği çocukların taşınmasına uygun olan araçla araştırmacılar eşliğinde Keçiören Gençlik Merkezi'ne getirilmiş ve güvenlik önlemleri alınarak evlerine bırakılmıştır. Gençlik Merkezi'nde program; çocukların yaşlarına uygun olarak belirlenen, program materyallerinin önceden hazırlanarak sınıfın uygun yerlerine yerleştirildiği ve gerekli düzenlemelerin araştırmacılar tarafından yapıldığı bir sınıfta uygulanmıştır. Program uygulanmaya geçilmeden önce 11.03.2019 tarihinden itibaren 3 hafta haftada 2 gün çocuklar merkeze getirilerek araştırmacılar ve çevreyle oryantasyonları sağlanmıştır.

Araştırmada Özbey (2009) tarafından geliştirilen Sosyal Uyum ve Beceri programı uygulanmıştır. Uygulama öncesinde Afgan çocukların gelişimleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak program uygulanabilirliği açısından tekrar gözden geçirilmiş, Afgan çocuklar için uygun olmayan etkinlikler uzman görüşü alınarak revize edilmiştir. Programda desteklenen sosyal beceriler; farklılıklara saygı, kendisinin ve başkasının duygularını anlama ve ifade etme ve nedenlerini söyleme, paylaşma, çekingenlik, utangaçlık vb. durumlarla baş etme, öfke kontrolü, empati kurma, hatasını fark etme düzeltme, farklı durumlardaki problem durumlarına çözüm bulma, başkalarının haklarına saygı, kişilerarası ilişkiler, sorumluluk, sosyal uyum, vb. sosyal becerileri kapsayan temalardan oluşurken; problem davranışlar “Dışa Yönelim Problem Davranışlar” (saldırganlık, aşırı hareketlilik, antisosyal davranışlar vb.) ve “İçe Yönelim Problem Davranışlar” (içe kapanıklık, anksiyete, bedensel şikayetler vb.) olarak gruplandırılmıştır. Programda hikayeler içerisinde yer alan sosyal beceriler şarkılarla desteklenerek daha kalıcı öğrenmeler sağlamaktadır. Hikâye ve şarkılar, sanat, drama ve oyun etkinlikleriyle desteklenerek pekiştirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada kullanılmış olan “Sosyal Beceri Ölçeği”, “Problem Davranış Ölçeği” ve “Davranışta Değer Ölçeği” her çocuk için uygulama yapan araştırmacı tarafından doldurmuştur. Sosyal uyum ve beceri programı oryantasyon sürecini takiben 12 hafta süre ile haftada 2 gün uygulanmıştır. Program tamamlandıktan 6 hafta sonra ise çocuklar tekrar gözlemlenerek kalıcılık testleri araştırmacılar tarafından doldurulmuştur.

Verilerin analizinde, çocukların öntest-son test ve sontest-kalıcılık testi puanları arasındaki farkı belirlemek amacıyla Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi yapılmıştır. Ön-son ve kalıcılık testlerine ilişkin betimsel istatistiklere de yer verilmiştir.

Bulgular

Sosyal Beceri Eğitimi Programı Ön-Son Test Puanlarına İlişkin Bulgular

Sosyal Beceri Ölçeği / Ön-Son Test

Sosyal beceri eğitimine katılan çocukların eğitim programı öncesinde ve sonrasında Sosyal Beceri Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasındaki farkı saptamak için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo1: Çocukların Sosyal Beceri Ölçeği Öntest ve Sontest Puanları İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

	Sontest-Öntest	n	Sıra Ort.	Sıra Topl.	z	p
İşbirliği	Negatif sıralar	0	0	0	-3,297	.001*
	Pozitif sıralar	14	7,5	105		
	Eşit	3				
Sosyal Bağımsızlık ve Kabul	Negatif sıralar	0	0	0		
	Pozitif sıralar	14	7,5	105	-3,303	.001*
	Eşit	3				
Sosyal Etkileşim	Negatif sıralar	0	0	0	-3,305	
	Pozitif sıralar	14	7,5	105		.001*
	Eşit	3				
Sosyal Beceri Toplam	Negatif sıralar	0	0	0		.000*
	Pozitif sıralar	16	8,5	136	-3,517	
	Eşit	1				

* $p < 0.05$

Tablo 1 incelendiğinde, çocukların sosyal beceri eğitimi programı öncesinde ve sonrasında Sosyal Beceri Ölçeği alt boyutlarından ve toplamından aldıkları puanlar arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir ($p < 0.05$). Puanların sıra ortalaması ve sıra toplamları dikkate alındığında farkın pozitif sıralar yani son test lehine olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle çocuklara verilen sosyal beceri eğitimi çocukların sosyal becerileri üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Problem Davranış Ölçeği / Öntest-SonTest

Çocukların eğitim programı öncesinde ve sonrasında Problem Davranış Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasındaki farkı saptamak için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Çocukların Problem Davranış Ölçeği Öntest ve Sontest Puanları Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

	Sontest-Öntest	n	Sıra Ort.	Sıra Topl.	z	p
Dışa Yönelim	Negatif sıralar	10	6,5	65	-2,85	
	Pozitif sıralar	1	1	1		.004*
	Eşit	6				
İçe Yönelim	Negatif sıralar	12	6,5	78	-3,07	.002*
	Pozitif sıralar	0	0	0		
	Eşit	5				
Antisosyal	Negatif sıralar	8	4,5	36		
	Pozitif sıralar	0	0	0	-2,64	.008*
	Eşit	9				
Ben Merkezci	Negatif sıralar	8	5,31	42,5		.016*
	Pozitif sıralar	1	2,5	2,5	-2,4	
	Eşit	8				
Problem Davranış Ölçeği Toplam	Negatif sıralar	15	8	120		
	Pozitif sıralar	0	0	0	-3,41	.001*
	Eşit	2				
	Toplam	17				

*p<0.05

Tablo 2 incelendiğinde, çocukların sosyal beceri eğitimi programı öncesinde ve sonrasında Problem Davranış Ölçeğinin alt boyutlarından ve toplamından aldıkları puanlar arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Puanların sıra ortalaması ve sıra toplamları dikkate alındığında farkın pozitif sıralar yani son test lehine olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle çocuklara verilen sosyal beceri eğitimi çocukların davranış problemlerini azalttığı şeklinde yorumlanabilir.

Davranışta Değer Ölçeği / Öntest-SonTest

Çocukların eğitim programı öncesinde ve sonrasında Davranışta Değer Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasındaki farkı saptamak için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3: Çocukların Davranışta Değer Ölçeği Öntest ve Sontest Puanları Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

	Sontest-Öntest	n	Sıra Ort.	Sıra topl.	z	p
Okul Öncesi Çocuklar İçin Davranışta Değer Ölçeği	Negatif sıralar	0	0	0		
	Pozitif sıralar	17	9	153	-3,62	.000*
	Eşit	0				
	Toplam	17				

*p<0.05.

Tablo 3 incelendiğinde, çocukların sosyal beceri eğitimi programı öncesinde ve sonrasında Davranışta Değer Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Puanların sıra ortalaması ve sıra toplamları dikkate alındığında farkın pozitif

sıralar yani son test lehine olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Başka bir ifadeyle çocuklara verilen sosyal uyum ve beceri eğitimi değer davranışlarını artırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Uyum ve Beceri Eğitim Programı Kalıcılık Testlerine İlişkin Bulgular

Sosyal Beceri Ölçeği / Sontest-Kalıcılık Testi

Çocukların sosyal becerilerine etkisinin eğitimden sonraki zaman diliminde de kalıcı olup olmadığını belirlemek için çocukların sontest ve kalıcılık testi puanları arasındaki farkı belirlemeye yönelik yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Çocukların Sosyal Beceri Ölçeği Sontest ve Kalıcılık Testi Puanları Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Kalıcılık Testi/Sontest		n	Sıra Ort.	Sıra Toplm.	z	p
İşbirliği	Negatif sıralar	0	0	0		
	Pozitif sıralar	17	9	153	-3,642	.000*
	Eşit	0				
Sosyal Bağımsızlık ve Kabul	Negatif sıralar	1	2	2		
	Pozitif sıralar	13	7,92	103	-3,19	.001*
	Eşit	3				
Sosyal Etkileşim	Negatif sıralar	1	3,5	3,5		
	Pozitif sıralar	10	6,25	62,5	-2,697	.007*
	Eşit	6				
Sosyal Beceri Ölçeği Toplam	Negatif sıralar	0	0	0	-3,631	
	Pozitif sıralar	17	9	153		.000*
	Eşit	0				
Toplam		17				

* $p<0.05$

Tablo 4 incelendiğinde, çocukların Sosyal Beceri Ölçeğinden aldıkları sontest ve kalıcılık testleri puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Puanların sıra ortalaması ve sıra toplamları dikkate alındığında farkın pozitif sıralar yani kalıcılık testi lehine olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle çocuklara verilen sosyal uyum ve beceri eğitimi sonucunda çocukların kazandıkları sosyal becerilerini kullanmaya devam ettikleri ve olumlu davranışların program sonrasında da kalıcılığını koruduğu ve arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Problem Davranış Ölçeği / Sontest-Kalıcılık Testi

Sosyal uyum ve beceri eğitiminin çocukların problem davranış düzeylerine etkisinin eğitimden sonraki zaman diliminde de kalıcı olup olmadığını belirlemek için çocukların sontest ve kalıcılık testi puanları arasındaki farkı belirlemeye yönelik yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Çocukların Problem Davranış Ölçeği Sontest ve Kalıcılık Testleri Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

	Kalıcılık Testi/Sontest	n	Sıra Ort.	Sıra Toplm.	z	p
Dışa Yönelim	Negatif Sıralar	12	7.46	89.50		.002*
	Pozitif Sıralar	1	1.50	1.50	-3.097	
	Eşit	4				
İçe Yönelim	Negatif Sıralar	6	3.92	23.50	-1.620	
	Pozitif Sıralar	1	4.50	4.50		
	Eşit	10				.105
Antisosyal	Negatif Sıralar	2	2.50	5.00		
	Pozitif Sıralar	2	2.50	5.00	.000	
	Eşit	13				1.000
Benmerkezci	Negatif Sıralar	6	3.50	21.00	-2.271	
	Pozitif Sıralar	0	.00	.00		.023*
	Eşit	11				
Problem Davranış Ölçeği Toplam	Negatif Sıralar	13	8.12	105.50	-2.601	
	Pozitif Sıralar	2	7.25	14.50		
	Eşit	2				.009*
	Toplam	17				

*p<0.05

Tablo 5 incelendiğinde, çocukların Problem Davranış Ölçeğinin *Dışa Yönelim*, *Ben Merkezci* alt boyutlarından ve ölçeğin toplamından aldıkları sontest ve kalıcılık testleri puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Puanların sıra ortalaması ve sıra toplamları dikkate alındığında farkın pozitif sıralar yani kalıcılık testi lehine olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle çocuklara verilen sosyal beceri eğitimi çocukların sosyal becerilerini kullanmaya devam ettikleri ve olumlu davranışların artmasıyla problemleri azaldığı ve söz konusu durumun program sonrasında da kalıcılığını koruduğu şeklinde yorumlanabilir. Ölçeğin içe yönelim ve antisosyal alt boyutlarında ise sontest-kalıcılık testleri arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$). Bu sonuç çocuklara verilen eğitimin etkisinin içe yönelim ve antisosyal alt boyutlarda kalıcılığının devam ettiği şeklinde yorumlanabilir.

Davranışta Değer Ölçeği / Sontest-Kalıcılık Testi

Sosyal beceri eğitiminin çocukların davranışta değer düzeylerine etkisinin eğitimden sonraki zaman diliminde de kalıcı olup olmadığını belirlemek için çocukların sontest ve kalıcılık testi

puanları arasındaki farkı belirlemeye yönelik yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Davranışta Değer Ölçeği Sontest- Kalıcılık Testi Puanları Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

	Kalıcılık Testi Sontest	N	Sıra Ort.	Sıra Topl.	z	p
Okul Öncesi Çocuklar İçin Davranışta Değer Ölçeği	Negatif sıralar	0	0	0		
	Pozitif sıralar	17	9	153	-3,625	.000*
	Eşit	0				
	Toplam	17				

* $p<0.05$

Tablo 6 incelendiğinde, çocukların sosyal beceri eğitimi programı sonrasında Davranışta Değer Ölçeğinden aldıkları son test ve kalıcılık testi puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Puanların sıra ortalaması ve sıra toplamları dikkate alındığında farkın pozitif sıralar yani kalıcılık testi lehine olduğu görülmektedir. Bu durum çocukların sosyal uyum ve beceri eğitiminden sonraki zaman diliminde de sosyal becerileri kullanabildikleri ve olumlu davranış örneklerini benimsedikleri ve programın etkisinin program sonrasında da devam ettiği şeklinde yorumlanabilir.

Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler

Çocukların Sosyal Beceri, Problem Davranış ve Davranışta Değer Ölçeklerine ilişkin ön-son ve kalıcılık testlerine yönelik betimsel istatistikler Tablo 7,8 ve 9’da verilmiştir.

Tablo 7: Sosyal Beceri Eğitimine Katılan Afgan Çocukların Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Yönelik Ön-Son ve Kalıcılık Testlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Soyal Beceri Ölçeği	Test	n	\bar{x}	s
Sosyal İşbirliği	Öntest	17	26,29	9,84
	Sontest	17	35,47	5,48
	Kalıcılık Testi	17	38,29	4,49
Sosyal Bağımsızlık ve Kabul	Öntest	17	17,05	8,3
	Sontest	17	22,76	4,99
	Kalıcılık Testi	17	25,17	4,79
Sosyal Etkileşim	Öntest	17	7,58	4,13
	Sontest	17	11,94	3,3
	Kalıcılık Testi	17	12,76	3,21
Sosyal Beceri Ölçeği Toplam	Öntest	17	50,94	15,06
	Sontest	17	70,17	9,07
	Kalıcılık Testi	17	76,23	8,34

Tablo 7 incelendiğinde ölçeğin alt boyutlarında ve genelinde sosyal beceri puanlarında artış olduğu görülmektedir. Ölçeğin toplamında çocukların öntest puan ort=50.94, sontest ortalaması=70.17, kalıcılık testi ortalaması=76.23’tür. Bu durum çocukların sosyal

becerilerinin programın etkisiyle geliştiği ve program sonrasında da kalıcılığını koruduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 8: Sosyal Beceri Eğitimine Katılan Afgan Çocukların Problem Davranış Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Yönelik Ön-Son ve Kalıcılık Testlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Problem Davranış Ölçeği	Test	n	\bar{x}	s
Dışa Yönelim	Öntest	17	35,47	17,87
	Sontest	17	26,29	8,4
	Kalıcılık Testi	17	23,88	6,57
İçe Yönelim	Öntest	17	10,23	4,68
	Sontest	17	7,35	1,76
	Kalıcılık Testi	17	6,76	1,48
Antisosyal	Öntest	17	4,41	1,54
	Sontest	17	3,47	0,62
	Kalıcılık Testi	17	3,47	0,62
Ben Merkezci	Öntest	17	5,47	2,55
	Sontest	17	4,52	1,69
	Kalıcılık Testi	17	4,05	1,19
Problem Davranış Ölçeği Toplam	Öntest	17	55,58	18,12
	Sontest	17	41,64	8,25
	Kalıcılık Testi	17	38,17	6,6

Tablo 8 incelendiğinde ölçeğin alt boyutlarında ve genelinde problem davranış puanlarında azalma olduğu görülmektedir. Ölçeğin toplamında çocukların öntest puan ort=55.58, sontest ortalaması=41.64, kalıcılık testi ortalaması=38.17'dir. Bu sonuç programın etkisiyle gelişen olumlu davranışların problem davranışları azalttığı ve program sonrasında da bu azalmanın devam ettiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 9: Sosyal Beceri Eğitimine Katılan Afgan Çocukların Davranışta Değer Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Yönelik Ön-Son ve Kalıcılık Testlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Ölçek	Test	n	\bar{x}	s
Davranışta Değer Ölçeği Toplam	Öntest	17	112,58	22,45
	Sontest	17	154,05	17,92
	Kalıcılık Testi	17	162,17	17,27

Tablo 9 incelendiğinde Davranışta Değer Ölçeğinden aldıkları puanların kalıcılık testine doğru artış gösterdiği görülmektedir. Ölçeğin toplamında çocukların öntest puan ort=112.58, sontest ortalaması=154.05, kalıcılık testi ortalaması=162.17'dir. Bu sonuç programın etkisiyle değer davranışlarının arttığı ve program sonrasında da bu artışın devam ettiği şeklinde yorumlanabilir.

Tartışma ve Sonuç

Sosyal uyum ve beceri eğitimine katılan çocukların eğitim programı öncesinde ve sonrasında Sosyal Beceri Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasındaki farkı saptamak için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda; son test lehine anlamlı farklılık bulunduğu (Tablo1); Sosyal beceri eğitimine katılan çocukların eğitim programı öncesinde ve sonrasında Problem Davranış Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasındaki farkı saptamak için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda son test lehine anlamlı farklılık bulunduğu (Tablo 2) ve Sosyal beceri eğitimine katılan çocukların eğitim programı öncesinde ve sonrasında Davranışta Değer Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasındaki farkı saptamak için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda; son test lehine anlamlı farklılık bulunduğu (Tablo 3) görülmektedir.

Sosyal uyum ve beceri eğitiminin çocukların sosyal becerilerine etkisinin eğitimden sonraki zaman diliminde de kalıcı olup olmadığını belirlemek için çocukların sontest ve kalıcılık testi puanları arasındaki farkı belirlemeye yönelik yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda; kalıcılık testi lehine anlamlı farklılık bulunduğu (Tablo 4); Sosyal beceri eğitiminin çocukların problem davranış düzeylerine etkisinin eğitimden sonraki zaman diliminde de kalıcı olup olmadığını belirlemek için çocukların sontest ve kalıcılık testi puanları arasındaki farkı belirlemeye yönelik yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda; kalıcılık test lehine anlamlı farklılık bulunurken ölçeğin içe yönelim ve antisosyal alt boyutlarında ise sontest-kalıcılık testleri arasında anlamlı farklılık bulunmadığı (Tablo 5); Sosyal uyum ve beceri eğitiminin çocukların davranışta değer düzeylerine etkisinin eğitimden sonraki zaman diliminde de kalıcı olup olmadığını belirlemek için çocukların sontest ve kalıcılık testi puanları arasındaki farkı belirlemeye yönelik yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda; kalıcılık testi lehine anlamlı farklılık bulunduğu (Tablo 6) görülmektedir.

Çocukların Sosyal Beceri, Problem Davranış ve Davranışta Değer Ölçeklerine ilişkin ön-son ve kalıcılık testlerine yönelik betimsel istatistik sonuçlarına bakıldığında çocukların sosyal becerilerinin programın etkisiyle geliştiği ve program sonrasında da kalıcılığını koruduğu (Tablo 7), programın etkisiyle gelişen olumlu davranışların problem davranışları azalttığı ve program sonrasında da bu azalmanın devam ettiği (Tablo 8) ve programın etkisiyle değer davranışlarının arttığı ve program sonrasında da bu artışın devam ettiği (Tablo 9) görülmektedir.

Araştırmada, çocuklara verilen sosyal uyum beceri eğitiminin çocukların sosyal becerileri üzerinde etkili olduğu; çocukların sosyal davranışlarında artma gösterdiği ve problem davranışlarında azalma gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, sosyal beceri eğitimi sonrasında çocukların paylaşma, iletişim kurma (başlatma, sürdürme ve sonlandırma), arkadaşlık gibi değerlere yönelik algılarında ve bu değerlere yönelik davranışlarında olumlu bir artış görülmüştür. Çocukların sosyal becerileri ile değer davranışlarının paralel bir şekilde artış görüldüğü, problem davranışlarında azalma görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bu sonucunu destekleyen göçmen çocuklarla, erken müdahale amacıyla ve göçmen olmayan çocuklarla yapılmış çalışmalar mevcuttur.

Çocuklara uygulanan kapsayıcı eğitim programları özellikle savaş, çatışma ve göç gibi travmatik yaşantıları bulunan çocukların topluma uyum sağlamalarını ve toplumsal değerleri benimseyerek davranışa dönüştürmelerini, çevresinde bulunan diğer kişilerle daha etkili bir iletişim kurabilmelerini, kendilerini değerli hissetmelerini ve sosyal becerilerinin artmasını sağlar (Ferris ve Winthrop, 2010). İlgili literatür, çocuklara sosyal becerilerini geliştirmek üzere uygulanan eğitim programlarının çocukların sosyal becerilerini arttırdığını, sosyal becerileri oluşturan alt değerleri kazandırdığını ve problem davranışları azalttığını desteklemektedir. Özellikle göçmen ve mülteci çocuklar ile yapılan çalışmalarda problem davranışların azaldığı ve uyum becerilerinin arttığı bulgusu dikkat çekmektedir. Örneğin, Olivos ve Mendoza, (2010) çalışmalarında, göçmen çocuklara ve ailelerine eğitim verilmesi ile göçmen çocukların ve ailelerinin yerleşik çocuklar ve aileleri ile daha kolay iletişim kurduğu ve uyum sağlamasını hızlandırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Lowry-Webster, Barrett ve Dadds, (2001) çalışmalarında bilişsel, davranışsal ve psikolojik olarak başa çıkma becerilerini geliştirme amacıyla 10-13 yaş aralığındaki çocuklara *Friends* erken müdahale programını uygulamışlardır. Çalışma sonucunda programın çocukların kaygı düzeylerini anlamlı bir ölçüde azalttığı ve program öncesinde klinik kaygı düzeyleri bildirilen risk altındaki çocuklarda programın etkisinin diğerlerine oranla daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Problem davranış gösteren okul öncesi dönem çocuklara sosyal beceri programı; ebeveynlerine ise eğitim programı uygulayan Kim, Doh, Hong ve Choi, (2011), akranlar ve öğretmenlerden elde ettikleri verilerde, verilen eğitimin ardından çocuklardaki problem davranışların azaldığını ifade etmektedir. İlkokul üç ve dördüncü sınıfta yer alan 25 mülteci, 25 Türk çocuğun sosyal duygusal gelişimine katkı sağlayacak drama seansları planlayıp uygulayan Uşaklı (2015), drama programının Türk ve mülteci çocukların sosyal

farkındalığına ve kişiler arası iletişim becerilerine katkıda bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Gökteş (2015), 4-5 yaş çocuklara ile yürüttüğü çalışmada çocuklara sunulan sosyal beceri eğitimi programının ve sosyal beceri eğitim programına entegre edilen aile katılımlarının çocukların sosyal becerilerini anlamlı ölçüde arttırdığını belirtmektedir. Diken, Cavkaytar, Batu, Bozkurt ve Kurtyılmaz, (2010), Başarıya İlk Adım Erken Eğitim Programını Türkçeye uyarlamış ve anasınıfına, 1. ve 2. sınıfa devam eden toplam 24 çocuk, öğretmenleri ve anneleri ile çalışarak programın problem davranışlar ve sosyal beceriler üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, deney grubundaki çocuklara verilen eğitimin çocukların problem davranışlarında anlamlı bir düşüş, sosyal beceriler ve akademik yeterliliklerinde ise anlamlı bir artış sağladığı bulunmuştur. Diken ve arkadaşları (2011), 31'i anasınıfında, 37 birinci sınıfta ve 34'ü ikinci sınıfta yer alan 102 çocuk ile gerçekleştirdiği çalışmada, Başarıya İlk Adım Erken Eğitim Programının risk grubundaki çocukların problem davranışları, sosyal becerileri ve akademik yeterlilikleri üzerindeki etkililiğini incelemiştir. Araştırma sonucunda deney grubunda yer alan çocukların problem davranışlarında anlamlı azalma, sosyal beceri ve akademik yeterlilik puanlarında anlamlı artış bulunmuştur.

Tanrıverdi ve Erarslan (2015) araştırmasında, sosyal beceriler ve sosyal uyumun arttıkça okul öncesi dönem çocukların değer kazanımlarının arttığı sonucuna ulaşmıştır. Özbey (2018) çocukların değer davranışları geliştikçe problem davranışlar azaldığını, problem çözme becerisinin geliştiğini ifade etmektedir. Özbey (2017) değer davranışı düzeyleri düşük olan çocukların saldırgan davranışlar içeren yıkıcı problem çözme yöntemlerini kullandıklarını; değer davranış düzeyleri yüksek olan çocukların ise yapıcı problem çözme becerilerinin de yüksek olduğunu saptamıştır. Kardeş ve Akman (2018) çalışmalarında, getirilen yasal düzenlemeler ve mülteci çocuklara verilecek eğitim niteliğinin düzenlenmesiyle çocukların problem davranışlarının çözülebileceği çocuğun arkadaşlarıyla etkili bir iletişim içine girebileceği, aktif katılım sağlayacağı, kendini ifade edebileceğini belirtmiştir. Durualp ve Aral (2010) ise çalışmalarında Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitimi Programını 6 yaş çocuklarına uygulamış ve deney grubu lehine anlamlı düzeyde oldukça yüksek bir fark saptamıştır. Dereli (2008) çalışmasında, çocuklar için sosyal beceri eğitim programının 6 yaş çocuklarının sosyal problem çözme ve duyguları anlama becerilerini önemli ölçüde arttırdığını ifade etmiştir. Okul öncesi eğitimden ilköğretim 9. Sınıfa kadarki öğrencileri kapsayan ve empati, sosyal problem çözme, öfke kontrolünde sosyal-duygusal yeterliliklerini geliştirmeyi amaçlayan İkinci Basamak: Uluslararası Birincil Önleme Programı'nın (Second Step: A

Universal Primary Prevention Program), 6 yaş grubu çocukların sosyal beceri ve sosyal yeterliliklerini arttırdığı saptanmıştır (Mazotta-Perretti, 2009).

Bodegård (2005); Porter ve Haslam (2005), çalışmalarında mülteci çocukların patolojik boyutta psikolojik problemler yaşamaya meyilli olduklarını saptamışlar ve bu çocukların sosyal ilişkilerinin iyileştirilmesi ve psikolojik olarak destekleyici müdahale programlarının hayati önem taşıdığını vurgulamışlardır. Çalışma sonucu tüm literatür bulgularıyla birlikte değerlendirildiğinde risk altındaki çocuklar arasında sayabileceğimiz göçmen çocuklara okul öncesi düzeyde verilecek eğitimlerin önemli ölçüde olumlu etkisinin bulunduğunu ve bu eğitimlerin hem göçmen çocukların hem de içinde buldukları toplumun geleceği için temel yapı taşları olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Öneriler

Araştırma sonuçları dikkate alınarak aşağıdaki öneriler verilebilir;

- Göçmen çocukların bulunduğu okullarda sosyal becerilerin gelişimine öğretmenin etkisini inceleyen çalışmalar yapılarak öğretmenlerin ihtiyaç duyduğu konularda gelişimlerinin desteklenmesine yönelik eğitimler planlanabilir.
- Göçmen çocukların sergilemiş olduğu problem davranışları engellemek amacıyla ebeveynlere yönelik hazırlanan eğitim programlarıyla ebeveynler bilinçlendirilebilir.
- Çalışma grubundaki çocukların sosyal ve değer becerilerinin uygulanan programın etkisiyle geliştiği ve kalıcılık sağladığı görülmüştür. Bu çocukların ilkokuldaki davranışları incelenerek boylamsal çalışmalar yapılabilir.
- Yapılan araştırmada çocukların sosyal becerilerinin programın etkisiyle geliştiği ve program sonrasında da kalıcılığını koruduğu görülmektedir. Bu nedenle hazırlanan eğitim programı ile ilgili göçmen çocukların yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki öğretmenlere hizmet içi eğitim verilerek bu bölgelerde uygulanması sağlanabilir.
- Sosyal beceri eğitiminin çocukların davranışta değer düzeylerini artırdığı ve programın etkisinin eğitimden sonraki zaman diliminde de kalıcılık sağladığı görülmüştür. Göçmen çocukların farklı ülkedeki değerleri öğrenmeleri, çocukların topluma uyumunu kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle Sosyal Uyum ve Beceri Eğitim Programı'nın dezavantajlı bölgelerde yaşayan göçmen çocuklara uygulanması çocukların topluma uyumunu kolaylaştıracaktır.

- Sosyal Uyum ve Beceri Eğitim Programı dezavantajlı bölgelerdeki çocuklar için uygulanan eğitim programına entegre edilerek yıl boyunca uygulanabilir ve çocukların becerileri artabilir.

Kaynakça

- Akbaş, İ. (2019). Okul öncesi dönemde sosyal beceriler, *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 7(77), 25-29.
- Alpöge, G. (2011). *Okul öncesinde değer eğitimi*. Ankara: Bilgi.
- Angel, B., Hjern, A. ve Ingleby, D. (2001). Effects of war and organized violence on children: A study of Bosnian refugees in Sweden. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71(1), 4-15.
- Arı, R., Çağdaş A. ve Seçer Z. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Ankara: Nobel.
- Balat, G. U. ve Dağal, A. B. (2009). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi etkinlikler*, Ankara: Kök.
- Büyüköztürk, Ş.; Kılıç Çakmak, E.; Akgün, Ö. E.; Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi.
- Bodegård, G. (2005). Life-threatening loss of function in refugee children: Another expression of pervasive refusal syndrome? *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 10(3), 337-350.
- Canbolat, N. A. (2017). *Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları ile ebeveynlerinin duygusal zekâ düzeyleri ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Chou, M. Jou; Yang, C. Hsin ve Huang, P. Chen (2014). The Beauty of Character Education on Preschool Children's. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 143(14), 527-533.
- Crisp, J., Talbot, C. ve Cipollone, D. B. (2001). *Learning for a Future: Refugee education in developing countries*. Switzerland: Presses Centrales Lausanne.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*, Ankara: Nobel.
- Çubukçu, Z. ve Gültekin, M. (2006). İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 155-174.
- Damar, M. (2019). Orta çocukluk döneminde sosyal davranış ve sosyal beceriler ile anne-çocuk bağlanma durumu ilişkisi, *Turkish Studies*, Volume 14 Issue 2, 259-274.
- Dereli, E. (2008). *Çocuklar için sosyal beceri eğitim programının 6 yaş çocukların sosyal problem çözme becerilerine etkisi*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Diken, İ. H., Cavkaytar, A., Batu, S., Bozkurt F. ve Kurtyılmaz, Y. (2010). First Step to Success - a school/home intervention program for preventing problem behaviors in young children: examining the effectiveness and social validity in Turkey. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 15(3), 207-221.
- Diken, I. H., Cavkaytar, A., Batu, E. S., Bozkurt, F., & Kurtılmaz, Y. (2011). Effectiveness of the Turkish Version of "First Step to Success Program. *Preventing Antisocial Behaviors. Education & Science/Eğitim ve Bilim*, 36, 161.
- Duruoalp, E. ve Aral, N. (2010). Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 160-172.
- Dursun, A. (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Duruoalp, E. (2009). *Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi: Çankırı örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Ferris, E. ve Winthrop, R. (2010). Education and displacement: Assessing conditions for refugees and internally displaced persons affected by conflict. Background paper for the EFA Global Monitoring Report 2011. The hidden crisis: Armed conflict and education. https://www.brookings.edu/wpcontent/uploads/2016/06/2011_02_idp_unesco_ferrise.pdf internet adresinden alınmıştır.

Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (1993). *Çocuk ve ergen gelişimi* (A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur, Çev.). Ankara: İmge.

Gencer, T. E. (2017). Göç ve eğitim ilişkisi üzerine bir değerlendirme: Suriyeli çocukların eğitim gereksinimi ve okullaşma süreçlerinde karşılaştıkları güçlükler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 838-854.

Göktaş, İ. (2015). *Aile katılımı ve sosyal beceri eğitimi programlarının tek başına ve birlikte 4-5 yaş çocuklarının sosyal becerileri ve anne-çocuk ilişkileri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Gülay, H. ve Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler*. Ankara: Pegem.

Gümüştən, D. (2017). Mülteci çocukların eğitimi ve uyumlarına yönelik yapılan müdahale programları üzerine bir derleme. *Nesne*, 5(10), 247-264.

Gür, Ç. (2013). Development of behavior values scale for children in the five-to-six-year-old age group, *International Journal of Learning & Development*, 3(1), 56-72.

Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler teknikler*. Ankara: Nobel.

Kardeş, S. ve Akman, B. (2018). Suriyeli sığınmacıların eğitimine yönelik öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online*, 17(3).

Kılıç, K. M. ve Güngör Aytar, F. A. (2017). Erken çocuklukta sosyal becerilere sosyal beceri eğitiminin etkisi, sosyal becerilerle mizaç arasındaki ilişki, *Eğitim ve Bilim*, Cilt 42, Sayı 191, 185-204.

Kim, M. J., Doh, H. S., Hong, J. S., & Choi, M. K. (2011). Social skills training and parent education programs for aggressive preschoolers and their parents in South Korea. *Children and youth services review*, 33(6), 838-845.

Köyceğiz, M. (2017). *Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin iletişim becerileri ve çatışma eğilimleri ile çocuklarının sosyal becerileri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Lowry-Webster, H. M., Barrett, P. M. ve Dadds, M. R. (2001). A universal prevention trial of anxiety and depressive symptomatology in childhood: Preliminary data from an Australian study. *Behaviour Change*, 18(01), 36- 50.

Mazotta-Perretti, J. A. (2009). *An evaluation of at risk students' behaviors through a social skills intervention program designed to improve school success*. Unpublished doctoral dissertation. USA: Northcentral University.

McArthur, J. R. (2002). The why, what, and how of teaching children social skills. *The Social Studies*, July/August. 183-185.

MEB. (2015). MEB Stratejik Plan (2015-2019). http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_do_syalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf.

Olivos, E. M. ve Mendoza, M. (2010). Immigration and educational inequality: Examining Latino immigrant parents' engagement in US public schools. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 8(3), 339-357.

Özbey, S. (2009). *Anaokulu ve anasınıfı davranış ölçeğinin (PKBS-2) geçerlik ve güvenilirlik çalışması ve destekleyici eğitim programının etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Özbey, S. (2017). A study on the relation between the value behaviour and problem solving skills of the pre-school children. *European Journal of Education Studies*, 3(4), 1-19.

Özbey, S. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının ahlaki değer davranışları ile motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16, 1- 15.

Özbey, S. ve Köyceğiz, M. (2018). Investigation of the effect of social skills training on the motivation levels of preschool children. *International Electronic Journal of Elementary Education*, v. 11, n. 5, p. 477-486. ISSN 1307-9298.

- Özdemir Topaloğlu, A. (2013). *Etkinlik temelli sosyal beceri eğitiminin çocukların akran ilişkilerine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Özkan Kılıç, Ö. ve Özbek Ayaz, C. (2018). 5-6 Yaş grubu çocukların değerlere yönelik farkındalık düzeyini artırmada değerler eğitimi programının etkisi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(59), 818-824.
- Özyürek, A., Begde, Z. ve Ferah Yavuz, N. (2014). Okul öncesi çocukların sosyal becerileri ile yakın çevresindeki yetişkin etkileşimleri arasındaki ilişki. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 115-134.
- Pekdoğan, S. (2016). Hikaye temelli sosyal beceri eğitim programının 5-6 yaş çocukların sosyal becerilerinin gelişimine etkisinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 41(183), 305-318.
- Porter, M. ve Haslam, N. (2005). Preplacement and postplacement factors associated with mental health of refugees and internally displaced persons: A meta-analysis. *Jama*, 294(5), 602-612.
- Samancı ve Uçan, (2017). Çocuklarda sosyal beceri eğitimi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 281-288.
- Samur, A. (2011). *Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisi*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Şahin, C. (2001). Sosyal beceri ve sosyal yeterlik. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 9-19.
- Tanrıverdi, H. ve Erarslan, N. (2015). Okul öncesi çocukların sosyal uyum ve beceri düzeyleri ile değer kazanımları arasındaki ilişki. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 9-23.
- Taylor, S. ve Sidhu, R. K. (2012). Supporting refugee students in schools: What constitutes inclusive education?. *International Journal of Inclusive Education*, 16(1), 39-56.
- Uşaklı, H. (2015). Enhancing social emotional learning: Drama with host and refugee children in Turkey. *International Journal of Human and Behavioral Science*, 1(2), 22-29.
- UNHCR (2019). Refugee Education 2030. <https://www.unhcr.org/5d651da88d7.pdf>
- Uyanık Balat, G. (2007). *Değerler eğitimi ve değerler eğitimi programları*. Okul öncesi dönemde güncel konular (Yay. Haz: Ayla Oktay ve Özgül Polat Unutkan), İstanbul: Morpa Kültür.
- Uysal, A. ve Balkan, İ. K. (2015). Sosyal beceri eğitimi alan ve almayan okul öncesi çocukların, sosyal beceri ve benlik kavramı düzeyleri açısından karşılaştırılması. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 35(1), 27-56.
- Webster-Stratton, C. (1990). Long-term follow-up of families with young conduct problem children: From preschool to grade school. *Journal of Clinical Child Psychology*, 19(2), 144-149.
- Yılmaz, F. ve Merter, F. (2012). Sınıf öğretmeni adaylarının küreselleşme çerçevesinde değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(3), 285-300.

Exedended Abstract

Introduction

Social development starts with the birth of human beings, continues throughout the life and makes the adaptation to social environment easier. The first indicator of socialization is that the child understands social values and starts to turn them into behaviour. The fact that socialization process doesn't take place in its natural course causes a child to have late socialization and display adaptation problems. These problems get better while the child achieves adaptation. However, if these adaptation problems don't get better and continues until further ages, it will have negative effect in the organization of social relations and leads to problem behaviours. Children with problem behaviours may have difficulties to adapt to society in the future periods of their lives. It is possible for the societies to continue their existence in harmony with their adaptation to the society where the

newly grown and newly joined individuals are located. Internal or external migrations can pose adaptation problems of community members who migrate and receive migration in a society. Particularly when an international migration takes place, the country receiving migrants may have significant adaptation problems in political, economic, social and communal terms in the process of accepting the migrants. War, conflict, and migration resulting from all of these affect children much more. For this reason, education of children, especially children, is important in terms of adapting to the society they come from. An inclusive education that takes it from a point to the next level ensures that children feel valuable, communicate with their environment, to increase their psychosocial well-being and to develop their abilities. Therefore, this study aims to examine the effect of the Social Skill and Social Adaptation Program applied to the war-victim migrant children who are particularly disadvantaged and have difficulties in adapting to social life due to their negative experiences on their problem behaviours and value skill levels.

Method

The study group of the research consists of 17 migrant children attending to the Keçiören Youth Centre selected by purposeful sampling method. "Social Skill Training Program" program, developed by Özbey (2009) for the social skills was applied in the study and semi- experimental design was used to determine the effectiveness of the applied education program on the social skill and problem behaviours of children in the spring semester of 2019. "Social Skill Education Program" consists of 74 activities that were drafted to develop the social skills of children. Based on the achievement and indicators selected from the preschool education program of MEB (Ministry of National Education), the program was prepared with the integrated activities including music, art, story, game, Turkish-language, science-nature, drama etc. Activity examples and stories from foreign countries were also used in the education program. Some of the stories including social skill and problem behaviours and cars including problematic conditions were translated from English and the content was reorganized taking the education program into consideration. The social skills that are included in the program and intended to be provided to the children are grouped to include understanding and expressing the feelings of oneself and others, telling the reasons, show empathy, recognizing and correcting mistakes, finding solutions to different problematic conditions, managing to achieve anger control, respect to differences, respect to the rights of others, ability to establish healthy relations with peers and adults, ability to take responsibility, sharing, adaptability to different social environments, coping with timidity and shyness etc., initiating and maintaining friendships. The problem behaviours of children that require taking measures before emergence are grouped to as "Internalizing Problem Behaviours" (introversion, anxiety, physical complaints etc.) and "Externalizing Problem Behaviours" (aggression, hyperactivity, antisocial behaviours etc.) The above mentioned social skills were included in stories and the social skills included in each story were supported with relevant songs. The songs include the topics like friendship, anger control, shyness and timidity etc. After each story, songs are practiced with the aid of musical instruments. Song lyrics support social skills and have suggestions for anger control. Therefore, they provide more permanent learning in children when combined with the story. The activities that aim to develop different social skill throughout the education were implemented by the educator after necessary arrangements and evaluated thereafter. As a result of the evaluations, the next activity to be implemented was revised in line with the requirements and interests and implemented after the necessary material was provided. "Social Skill Scale" was used in the study as the measurement tool to measure the social skill levels of children and "Problem

Behaviour Scale” was used to measure the problem behaviours. The validity and reliability study of the Social Skill Scale in Turkey was conducted by Alisinanoğlu and Özbey (2009). It consists of three factors including Social Cooperation, Social Independency and Social Acceptance Skills, and Social Interaction. The validity and reliability study of the Problem Behaviour Scale in Turkey was conducted by Alisinanoğlu and Özbey (2009). Problem Behaviour Scale is a 4 point Likert scale. Problem Behaviour Scale consists of four factors including Externalizing, Internalizing, Anti-social and Egocentric. In addition, “Values Scale” was applied to the children. For the data analysis, Wilcoxon Signed Rank Test was used to compare the pretest and posttest scores of the test and control groups. Upon completing the analyses of the obtained data, the effectiveness of the “Social Skill Education Program” on the social skill and problem Behaviour of children will be determined.

Results and Discussion

In the research, social adaptation skill education given to children is effective on children's social skills; It is concluded that children show an increase in their social behavior and decrease their problem behavior. In addition, after the social skills training, a positive increase was observed in the perceptions of children about values such as sharing, communicating (starting, sustaining and ending), friendship and their behavior towards these values. It is concluded that there is an increase in the social skills and value behaviors of children and a decrease in problem behaviors. The related literature supports that education programs applied to develop children's social skills increase children's social skills, bring sub-values that create social skills and reduce problem behaviors. Especially in studies with immigrant and refugee children, the finding that the problem behaviors decreased and their adaptation skills increased.

As a result of the study, when evaluated with all the literature findings, it is possible to say that the education to be given to the immigrant children that we can count among the children at risk has a significant positive effect and that these trainings are the basic building blocks for the future of both migrant children and the society in which they live.